

ІНФРАСТРУКТУРА АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ: ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

Постановка проблеми. В вітчизняній агропродовольчій сфері склалася непроста соціально-економічна ситуація. Сучасний економічний організм об'єктивно потребує ефективного інфраструктурного забезпечення. Адже саме інфраструктура покликана задовольнити та поєднати всі сфери діяльності сучасної аграрної економіки. Необхідність теоретико-методологічного дослідження інфраструктури зумовлює багатофункціональність агропродовольчої сфери. Тобто, інфраструктура виступає тим ланцюгом, що поєднує вся сукупність суспільно важливих цілей та завдань агропродовольчої системи.

Огляд (аналіз) останніх досліджень і публікацій. Важливий внесок у визначення проблем становлення та розвитку інфраструктури внесли видатні зарубіжні вчені : Р. Розенштейн-Родан, Р. Йохимсен, Х.Зингер, А.Янгсон, Л.А. Ибрагімова, А. Смит, Д. Рикардо, та інші. Проблематику розвитку інфраструктури в галузевому аспекті висвітлювали в своїх роботах: **П. Беленький, Т. Бронштейн, З. Герасимчук, А. Гриценко, Б. Данилишин, М. Долішній, С. Злупко, В. Красовський, Б.Краснопольский, А.Кузнецова, П.Мосіюк, С.Носова, Т.Осташко, М.Хорунжий, Л.Чернюк, И.Ф. Чернявский, Ю.Юдін.**

Формулювання завдання дослідження. Разом з тим, теоретико-методологічні аспекти функціонування інфраструктури агропродовольчої сфери потребують більш ґрунтовного дослідження. Не достатньо повно висвітлено сутність та місце інфраструктури в формуванні та подальшому розвитку сучасної агропродовольчої сфери. В зв'язку з цим необхідно розробити науково методичні підходи до визначення сутності агропродовольчої сфери та обґрунтувати її функціональні особливості.

Виклад основного матеріалу. Ефективне функціонування агропродовольчої сфери є гарантією продовольчої безпеки держави, і як наслідок, визначає стан здоров'я, працездатності, демографічного відтворення та соціально-психологічного клімату суспільства. За визначенням академіка Е.Крилатих агропродовольчий сектор – підсистема національної економіки, що покликана: забезпечувати задоволення потреб населенні в продуктах харчування, зберігаючи та підтримуючи його життєдіяльність та відтворення; сприяти занятості та соціокультурному розвитку сільського населення; використовувати та відновлювати родючість ґрунтів та екологічну рівновагу в сільській місцевості; забезпечувати розробку та застосування інновацій та інформаційних технологій [1, с.162].

Одним з фундаментальних основ, що забезпечують ефективне функціонування та розвиток агропродовольчої сфери є її інфраструктура. Насамперед звернемося до ретроспективного аналізу сутності поняття «інфраструктура». В великій радянській енциклопедії зазначено, що інфраструктура походить від лат. *infra* — нижче и *structura* — побудова, розміщення. Термін «інфраструктура» з'явився в економічній літературі в кінці 40-х років 20 століття для визначення комплексу галузей господарства, що обслуговують промисловість та сільськогосподарське виробництво [2, ст.1062]. Історично склалося, що поняття «інфраструктура» запозичене з військового лексикону, де він означав комплекс тилових споруд, що забезпечували дії військових сил.

Найбільш поширеним твердженням в економічній літературі є той факт, що вперше економічну термінологію поняття «інфраструктура» ввів американський вчений П. Розенштейн-Родан. Його послідовники під інфраструктурою розуміли «загальні умови розвитку суспільного виробництва, необхідні для обслуговування обігу приватного капіталу в основних галузях економіки та задоволення потреб населення».

В той же час існує думка, що економічне поняття інфраструктури введено Х. Зингером, так як саме йому належить термін «overhead capital», що в перекладі означає інфраструктура [3, с.153]

Інші дослідники вважають, що термін «інфраструктура» став широко використовуватись лише в другій половині 20 століття, хоча вже А.Сміт в своїй роботі «Исследование о природе и причины богатства народов» відмічав необхідність створення суспільних споруд та закладів необхідних для загального виробництва, але неприбуткових для приватного капіталу [4]. Відлуння цих ідей відображається і в роботах К.Маркса, який висунув ідею про «всеобщие условия производства» [5]. Спочатку під цими умовами розумілись транспорт та енергетика, а також державна пошта та інші заклади, що виступають в якості фундаменту виробництва.

Відповідно до цього в радянській економічній літературі найбільш поширеним було наступне трактування: інфраструктура - комплекс галузей народного господарства, що обслуговує основні галузі матеріального виробництва (промисловість, сільське господарство, будівництво), які включають «всеобщие условия производства» [5] (дороги, канали, засоби зв'язку, лінії електропередач, водо забезпечення, каналізацію, заклади культурно-побутового обслуговування тощо), що задовольняють національні потреби на відміну від особливих умов, необхідних для функціонування конкретного виробничого об'єкту. [6, с.110]

Сучасні українські теоретики розуміють під інфраструктурою (від лат.infra-нижче та structura- будова, взаємрозташування) – сукупність базових галузей (або матеріальна основа економічної системи) та сукупність економічних відносин (передусім відносин економічної власності), що виникають і розвиваються у процесі діяльності людей щодо створення, використання об'єктів інфраструктури та привласнення умов і результатів такої діяльності, а також державного регулювання цих галузей [7, с.294].

Серед сучасних дослідників інфраструктури, цікавою є позиція А.І.Кузнецової, яка зазначає що правильніше було б визначати дане поняття не «інфраструктурою», а «інфрасистемою» (оскільки інфраструктура є підсистемою складної системи: «виробництво-інфраструктура» та «населення – інфраструктура»). Взаємозв'язок структури та інфраструктури соціально-економічної системи країни схематично можна представити у вигляді дробів: в чисельнику «виробнича сфера +невиробнича сфера», а в знаменнику –інфраструктура. [8, с.53].

Інфраструктура галузевого спрямування, зокрема агропродовольчої сфери, має свої особливості. Вони зумовлені, насамперед багатofункціональністю агропромислового виробництва – це і забезпечення продовольчої безпеки країни, підвищення ефективності та конкурентоспроможності галузі, гармонійний розвиток сільських територій, екологічнобезпечне виробництво продукції.

Враховуючи сутність та місію агропродовольчої сфери найбільш доцільним буде тлумачення інфраструктури – як сукупності елементів продуктивних сил у вигляді галузей, виробництв і видів діяльності, які надають цілісного характеру всьому народному господарству та його окремим сферам і комплексам, функціональне призначення яких полягає, по-перше, у створенні загальних умов, що забезпечують ефективне та екологічнобезпечне функціонування виробництва, по-друге – збереження та відтворення природних ресурсів, і по – третє стабілізацію кількісних та якісних показників відтворення робочої сили.

Сутнісні особливості інфраструктури розкриваються через систему її функцій. Умовно їх можна розділити на три категорії: забезпечення основного виробництва, системо утворення, забезпечення нерозривності процесів. Найбільш важливою є перша функція інфраструктури – це створення загальних умов для ефективного функціонування галузей народного господарства в цілому, а також в розрізі регіонів, підприємств, об'єднань, соціальної сфери. Не менш вагомою є і системо утворююча функція, спрямована на забезпечення єдності всіх фах відтворення в народному господарстві в

цілому та в кожному структурному елементі шляхом встановлення взаємозв'язків в процесі відтворення

Третя функція – це забезпечення нерозривності раціональних товарних, грошових та інших потоків, що взаємопов'язані між собою та створюють загальні умови для динамічної стійкості відтворення в необхідних масштабах. В цілому інфраструктура є необхідним фактором прискорення обороту капіталу в усіх галузях народного господарства.

Враховуючи все вищезазначене до системи найважливіших економічних факторів, що забезпечуватимуть розвиток інфраструктури агропродовольчої сфери, нами віднесено [9, с.317]:

- трансформацію господарського та економічного механізму підприємств агропродовольчої сфери та сервісних структур на принципах інтеграції та кооперації;
- створення умов для функціонування підрозділів виробничої інфраструктури на базі підприємств агропродовольчої сфери на умовах ринкового госпрозрахунку;
- підвищення ролі державних органів в економічному стимулюванні агросервісних підприємств до взаємовигідної співпраці з підприємствами агропродовольчої сфери;
- створення в межах агропродовольчої сфери замкненого ланцюга «виробництво – зберігання – переробка - реалізація». Це дозволить мінімізувати кількість посередницьких структур, зупинить процес вимивання обігових коштів з галузі;
- подальший розвиток оптової торгівлі та активізація біржової торгівлі аграрною продукцією;
- посилення ролі держави, формування системи державних замовлень на сільськогосподарську продукцію.

Висновки. Формування інфраструктури є об'єктивно необхідною передумовою стабілізації та подальшого розвитку агропродовольчої сфери. Підтверджують це і дослідження видатних вчених-аграріїв. Зокрема, Э. Крилатих зазначає, що будь яка складна система (саме такою є агропродовольча сфера) може бути ефективною при збалансованому, пропорційному розвитку її підсистем, що виконують життєво необхідні функції. При значному відставанні розвитку хоча б однієї з своїх частин, система в цілому втрачає стійкість, динамізм та результативність [1, с.162].

Ми вважаємо, що саме належний розвиток інфраструктури є тим ланцюгом, що пов'язуватиме всі елементи агропродовольчої сфери, забезпечуючи передумови для формування високоефективного та конкурентоспроможного виробництва.

Анотація

Викладено різноманітні підходи до визначення інфраструктури. Проведено ретроспективний аналіз становлення терміну «інфраструктура» в економічній науці. Наведено власне бачення сутності інфраструктури, з урахуванням особливостей розвитку агропродовольчої сфери. Досліджено функціональні особливості галузевої інфраструктури. Визначено економічні факторів, що забезпечуватимуть розвиток інфраструктури агропродовольчої сфери.

Ключові слова: сутність, система, функції, агропродовольча сфера, інфраструктура, ефективність.

Аннотация

Изложены различные подходы к определению инфраструктуры. Проведен ретроспективный анализ становления термина «инфраструктура» в экономической науке. Приведено собственное видение сущности инфраструктуры, с учетом особенностей развития агропродовольственной сферы. Исследованы функциональные особенности отраслевой инфраструктуры. Обозначены экономические факторы, обеспечивающие развитие инфраструктуры агропродовольственной сферы.

Ключевые слова: сущность, система, функции, агропродовольственная сфера, инфраструктура, эффективность.

Summary

Various approaches to infrastructure definition are stated. The retrospective analysis of formation of the term "infrastructure" in an economic science is carried out. Own vision of essence of an infrastructure, taking into account features of development of agrofood sphere is resulted. Functional features of a branch infrastructure are investigated. The business factors providing development of an infrastructure of agrofood sphere are designated.

Keywords: essence, system, functions, agrofood sphere, an infrastructure, efficiency

Список використаних джерел:

1. Крылатых Э.Н. Агропродовольственный сектор: многофункциональность, факторы развития, риски./ Э.Н.Крылатых // Экономика АПК.— 2010.—№2.—С.162-164
2. Большая советская энциклопедия / [глав.ред А.М.Прохоров].—М.Издательство «Советская энциклопедия»,1972.—Т.10.
3. Экономика организаций (предприятий): [учебник для вузов] / В.Я. Горфинкель, В.А. Швандар. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. - 608 с.
4. Журавлева Н.А. Развитие концепции инфраструктуры в экономической науке / Н.А.Журавлева // Проблемы современной экономики.— N 4(32). Режим доступа до журн: <http://www.nbu.gov.ua/Portal/all/herald/2001-10/3.htm>
5. Маркс К. Сочинения / К.Маркс, Ф.Энгельс [2-е изд]— Т.46,—Ч.2., С. 22
6. Долгошей Г.А. Экономика сельского хозяйства. Словарь –справочник./ Г.А. Долгошей, М.М. Макеенко —М.:Колос,1981.—396с.
7. Економічний енциклопедичний словник/ С.В.Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А.Устенко, С.І. Юрій.—Львів: Світ,2005.—616с.
8. Кузнецова А.И. Инфраструктура: вопросы теории, методологии и прикладные аспекты современного инфраструктурного обустройства. Геоэкономический подход./ А.Кузнецова// Изд.2-е.—М.:КомКнига,2010.—456с.,
9. Стройко Т.В. Фактори та чинники економічного розвитку інфраструктури агропродовольчої сфери / Т.В.Стройко // Розвиток продуктивних сил України: від В.І.Вернадського до сьогодні // Матеріали міжнародної наукової конференції, м. Київ, 20 березня 2009р.: У 3-х частинах / РВПС України НАН України.—К.: РВПС України НАН України, 2009. — Ч.3— 316-318